

บทวิจารณ์หนังสือ: การใช้ทฤษฎีสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ Book Review: Using Theory for Behavioral Science Research

ผู้เขียน: นริสรา พังโพธิ์สม

สุพรรณษา หลังประเสริฐ

Supunsa Langprasert

สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

หนังสือเรื่อง “การใช้ทฤษฎีสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์” เป็นหนังสือที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริสรา พังโพธิ์สม มุ่งหวังให้นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจจะทำการวิจัยทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ นำไปเป็นแนวทางในการใช้ทฤษฎีสู่การวิจัยประเภทต่าง ๆ ครอบคลุมแนวคิด หลักการ และการประยุกต์ ผู้เขียนแบ่งสาระสำคัญของเนื้อหาออกเป็น 7 บท ได้แก่ บทนำ ทฤษฎีและการสร้างทฤษฎี ทฤษฎีกับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ การใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยผสมวิธี และแนวปฏิบัติที่ดีในการใช้ทฤษฎีเพื่อการวิจัย หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักวิจัยที่มักประสบปัญหาเรื่องการประยุกต์ใช้ทฤษฎีสู่การวิจัย เช่น ไม่ทราบว่าจะใช้ทฤษฎีอะไรในการทำวิจัย หรือจะหาทฤษฎีที่เหมาะสมกับปัญหาการวิจัยได้อย่างไร จะเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การออกแบบการวิจัยได้อย่างไร จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ผู้เขียนยกตัวอย่างครอบคลุมการใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยผสมวิธี ให้แนวปฏิบัติที่ดีของการใช้ทฤษฎีในการวิจัย ผู้อ่านจะได้รู้จักทฤษฎีที่สำคัญ และสามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการทำงานวิชาการได้ สำหรับสาระของหนังสือประกอบไปด้วยบทต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ผู้เขียนนำเสนอจุดเด่นของการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ด้วยการฉายภาพให้ผู้อ่านเข้าใจมุมมองของพฤติกรรมศาสตร์ โดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงจุดกำเนิด อธิบายเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตของพฤติกรรมศาสตร์ที่ไม่ใช่ศาสตร์ดั้งเดิมแต่เป็นศาสตร์บูรณาการที่เปิดพื้นที่สำหรับศาสตร์อื่น ๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น เพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลโดยอาศัยแนวทางการศึกษาแบบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์จะช่วยให้เกิดความเข้าใจปัญหาและพฤติกรรมที่ซับซ้อนได้ดีกว่าการวิจัยด้วยศาสตร์ดั้งเดิม รวมทั้งยังสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมสาเหตุแบบบูรณาการที่ชี้นำการพัฒนาบุคคลและสังคม

บทที่ 2 ทฤษฎีและการสร้างทฤษฎี

ทฤษฎีและการสร้างทฤษฎีเป็นการปูพื้นฐานเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี ประกอบไปด้วย 1) ความหมายของทฤษฎี 2) ส่วนประกอบของทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดหรือมโนทัศน์ (Concept) องค์ประกอบหรือโครงสร้าง (Construct) ความสัมพันธ์ (Relation) และข้อเสนอ (Proposition) ซึ่งแต่ละส่วนประกอบ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันตามลำดับ จากที่มีความเป็นนามธรรมต่ำสุด จนสู่ระดับความเป็นนามธรรมสูงสุด 3) ประเภทของทฤษฎี จำแนกตามเกณฑ์ได้ 4 แบบคือ ขนาดของทฤษฎี เป้าหมายของการวิจัย จุดประสงค์ของการใช้ และลักษณะของข้อมูล และ 4) บทบาททฤษฎีที่ทำหน้าที่ตอบคำถามว่าทำไม (Why) อะไร (What) และอย่างไร (How) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงการสร้างทฤษฎีที่ถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของนักวิจัยที่ต้องการ

สร้างคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลายและซับซ้อน การสร้างทฤษฎีไม่ใช่เรื่องง่ายต้องอาศัยกระบวนการวิจัยที่เที่ยงตรง แม่นยำ ถูกต้อง ข้อสรุปที่ได้มาต้องผ่านการท้าทายและหักล้างกว่าจะยืนยันเป็นทฤษฎีที่เป็นสากล

บทที่ 3 ทฤษฎีกับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์

ทฤษฎีมีบทบาทสำคัญสำหรับนักวิจัย ทฤษฎีและการวิจัยต่างก็มีความสัมพันธ์กัน การวิจัยเป็นการสนับสนุนให้ทฤษฎีมีพลัง มีความเข้มแข็งในเชิงความน่าเชื่อถือที่จะสร้างความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่การวิจัยใช้ทฤษฎีเป็นกรอบเชิงโน้ตทัศน์ในการออกแบบการวิจัย เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนนำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ที่เปรียบเทียบทฤษฎีเป็นแผนที่ที่นักวิจัยจะต้องใช้ทฤษฎีเพื่อกำหนดกรอบการวิจัย 2) ทฤษฎีที่สำคัญในการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ผู้เขียนนำเสนอ 3 ทฤษฎี คือ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม ทฤษฎีปัญญาสังคม และโมเดลชีวนิเวศวิทยา และ 3) การใช้ทฤษฎีในการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ผู้เขียนสรุปจุดประสงค์ของการใช้ทฤษฎีในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เป็น 4 ประการคือ เพื่อวางกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อตั้งสมมติฐานการวิจัย เพื่อกำหนดสิ่งที่ศึกษาและสร้างเครื่องมือการวิจัย และเพื่ออภิปรายผลการวิจัย การทำวิจัยทางสังคมศาสตร์จำเป็นต้องใช้ทักษะทางทฤษฎีและวิธีวิทยาการวิจัย ทักษะด้านวิธีวิทยาการวิจัย นักวิจัยต้องรู้ว่าทำอะไร (Know How) ซึ่งความรู้เรื่องวิธีการวิจัยค่อนข้างเป็นไปตามมาตรฐานไม่ผันแปรไปตามสาขาวิชา และสามารถเรียนรู้ได้ง่าย ส่วนทักษะทางทฤษฎีนักวิจัยต้องรู้ว่าเนื้อหาคืออะไร (Know What) ซึ่งความรู้ในเนื้อหาค่อนข้างยากต้องอาศัยการสังเกตวิเคราะห์ มักมีคำกล่าวว่า ทักษะด้านวิธีวิทยาการวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นในการเป็นนักวิจัยธรรมดา แต่ทักษะด้านทฤษฎีเป็นสิ่งจำเป็นในการเป็นนักวิจัยมืออาชีพการใช้ทฤษฎีในการวิจัยเปรียบเสมือนแผนที่ในการเดินทางสำหรับนักวิจัยใช้ออกแบบการวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย กำหนดสมมติฐาน กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทที่ 4 การใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการวิจัยเชิงปริมาณ นักวิจัยจะใช้ทฤษฎีเพื่ออธิบายหรือทำนายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาโดยจะต้องอธิบายที่มาของตัวแปรซึ่งจะถูกนำไปใช้กำหนดเป็นคำถามการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณจึงมีความสำคัญเนื่องจากช่วยอธิบายว่าตัวแปรนั้นสัมพันธ์กันอย่างไร และเพราะอะไรจึงสัมพันธ์กัน การใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณมีลักษณะเป็นการใช้เหตุผลแบบตรรกะนิรนัยที่นักวิจัยเริ่มต้นจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อยืนยันว่าข้อค้นพบที่ได้สอดคล้องกับทฤษฎีหรือไม่ เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยเชิงปริมาณที่มีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีในส่วนต่าง ๆ ของการวิจัย คือ 1) การใช้ทฤษฎีเพื่อวางกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) การใช้ทฤษฎีเพื่อตั้งสมมติฐานการวิจัย 3) การใช้ทฤษฎีเพื่อสร้างเครื่องมือในการวิจัย และ 4) การใช้ทฤษฎีการให้ทฤษฎีเพื่ออภิปรายผลการวิจัย จากตัวอย่างที่ผู้เขียนนำเสนอทำให้ผู้อ่านใช้เป็นแนวทางในการใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

บทที่ 5 การใช้ทฤษฎีในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการตามหลักตรรกะอุปนัย นักวิจัยไม่ได้กำหนดทฤษฎีและสมมติฐานไว้ก่อนล่วงหน้าแต่เริ่มต้นด้วยการค้นหาประสบการณ์ด้วยการเข้าไปคลุกคลีและมีส่วนร่วมกับเจ้าของประสบการณ์ จากนั้นจึงยกระดับประสบการณ์นั้นเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี นักวิจัยใช้ทฤษฎีในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพต่างกันไป บางกลุ่มมองว่าไม่ต้องใช้ทฤษฎี เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพต้องสร้างข้อค้นพบใหม่ ๆ จากปรากฏการณ์ที่ศึกษาในขณะที่บางกลุ่มมองว่าควรใช้ทฤษฎีเป็นกรอบกว้าง ๆ ในการกำหนดทิศทางการออกแบบการวิจัย ไม่ว่านักวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้ทฤษฎีในลักษณะใดขึ้นอยู่กับความตั้งใจของนักวิจัยว่าจะใช้ทฤษฎีในการวิจัยอย่างไรและเมื่อใด เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยโดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงการเลือกใช้ทฤษฎีและวิธีการใช้ทฤษฎีในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอเป็น 3 ส่วน คือ 1) สรุปสาระสำคัญของงานวิจัย

2) ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย และ 3) การใช้ทฤษฎีในการวิจัย จากการวิเคราะห์พบว่าในงานวิจัยเชิงคุณภาพมีการเลือกใช้ทฤษฎีในส่วนต่าง ๆ ของงานวิจัย ดังนี้ 1) การใช้ทฤษฎีเพื่อวางกรอบแนวคิดของการวิจัย 2) การใช้ทฤษฎีเพื่อสร้างเครื่องมือการวิจัย

บทที่ 6 การใช้ทฤษฎีในการวิจัยผานวิธี

นักวิจัยที่ออกแบบการวิจัยผานวิธีมีความเชื่อว่า ข้อมูลที่ได้จากวิธีการเดียวไม่สามารถอธิบายรายละเอียดของปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างลึกซึ้งจึงจำเป็นต้องผานวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้คำตอบของปัญหาวิจัยอย่างสมบูรณ์การใช้ทฤษฎีในการวิจัยผานวิธีสามารถเป็นไปได้หลายรูปแบบ นักวิจัยอาจเริ่มจากทฤษฎีที่มีอยู่ก่อนหน้าเพื่อพิสูจน์ยืนยันว่าทฤษฎีนั้นสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้หรือไม่ ในทางกลับกันหากพิจารณาแล้วเห็นว่าทฤษฎีที่มีอยู่ เนื้อหาสาระไม่ครอบคลุมในสิ่งที่ศึกษาจึงเริ่มต้นด้วยการพัฒนาทฤษฎีผานกระบวนการอุปนัย และสิ้นสุดด้วยการทดสอบข้อสรุปที่ได้ด้วยการออกแบบการวิจัย เชิงปริมาณต่อไป เนื้อหาในบทนี้ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยโดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงการเลือกใช้ทฤษฎีและวิธีการใช้ทฤษฎีในงานวิจัยผานวิธี โดยในการเลือกใช้ทฤษฎีอะไรและนำเสนออย่างไรจะใช้หลักการเดียวกันกับการใช้ทฤษฎีสำหรับวิจัยเชิงปริมาณและการใช้ทฤษฎีสำหรับวิจัยเชิงคุณภาพ

บทที่ 7 แนวปฏิบัติที่ดีในการใช้ทฤษฎีเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์

การมีความรู้เรื่องการใช้ทฤษฎีจะช่วยให้นักวิจัยมือใหม่รู้และเข้าใจความหมายของการใช้ทฤษฎีและใช้ทฤษฎีได้อย่างถูกต้อง รู้จุดแข็ง ข้อจำกัด และความเหมาะสมของทฤษฎีที่เลือกมาใช้ ในบทนี้จะเป็นการสรุปแนวปฏิบัติที่ดี และข้อสังเกตที่ควรคำนึงถึงในการเลือกใช้ทฤษฎีเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งในการวิจัยนั้นนักวิจัยใช้ทฤษฎีในการวิจัยหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับกระบวนการวิจัยและความเข้าใจของผู้ใช้ หากนักวิจัยยึดถือทฤษฎีมากเกินไปก็เหมือนกับใส่แว่นสายตาที่มองแต่สิ่งที่อยู่ในกรอบจนละเลยหรือมองข้ามข้อค้นพบใหม่ ๆ ในทางกลับกันหากมุ่งหาเฉพาะสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากคำอธิบายเดิม ๆ โดยเพิกเฉยทฤษฎี งานวิจัยนั้นก็ไม่ได้ต่างอะไรกับการเขียนบันทึกประจำวันที่มีแต่เรื่องเล่า การใช้ทฤษฎีอย่างสมดุลจึงช่วยให้นักวิจัยตั้งข้อสันนิษฐานอย่างมีทิศทาง พร้อมเปิดโอกาสให้นักวิจัยค้นหาข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์เพื่อนำมาหักล้างหรือปฏิเสธข้อสันนิษฐานหรือแนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่ก่อนแล้วอย่างเป็นระบบ ดังนั้น นักวิจัยควรคำนึงถึงการใช้ทฤษฎีใน 3 ประเด็น คือ จะใช้ทฤษฎีอะไร จะใช้ทฤษฎีอย่างไร และจะนำเสนอทฤษฎีอย่างไรเพื่อตอบโจทย์วิจัย

บทสรุป

เนื้อหาสาระของหนังสือ “การใช้ทฤษฎีสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์” จำนวน 144 หน้า จะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เป็นการบูรณาการความรู้จากศาสตร์อื่น ๆ โดยใช้วิธีการวิจัยเป็นตัวเชื่อมโยงได้รู้เกี่ยวกับทฤษฎีและการสร้างทฤษฎี ทฤษฎีกับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ การใช้ทฤษฎีในการวิจัยประเภทต่าง ๆ และแนวปฏิบัติที่ดีในการใช้ทฤษฎีเพื่อการวิจัย หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์ต่อนักวิจัย นิสิต นักศึกษา ที่จะทำงานวิจัยที่เป็นการบูรณาการความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับการวิจัยได้อย่างเหมาะสม สามารถประยุกต์ใช้ทฤษฎีให้สอดคล้องกับงานวิจัย นำไปสู่การสร้างสร้งงานวิจัยที่ท้าทายให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เอกสารอ้างอิง

นริศรา พึ่งโพธิ์สภ. (2565). *การใช้ทฤษฎีสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.

